

Auli Hakulinen:

Turun yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja N:o 7,
Turku 1970, ss.22-40

9.

NEGAATIOSTA JA LAUSEIDEN VÄLISISTÄ SUHTEISTA

Tämän kirjoituksen tarkoituksena on kuvata suomen kielen lausekieltoa¹ transformaatioteorian valossa. Pyrin pikemminkin esittelemään muutamia menettelytapoja ja tarkastelemaan niiden mahdollista käyttökelpoisuutta kiellon kuvaamisessa kuin sanomaan mitään lopullista tai ehkä uuttakaan tästi moninaisesta syntaktisesta ongelmasta. Rajoitun lähinnä kieltoverbillä ilmaistuun lausekieltoon puuttumatta leksikaaliseen tai konstituutioteoriaan, jotka tarjoavat aivan toisen laajuisia filosofis-semanttisia ongelmia. Niihin kuuluvat ns. eksistentiaalilauseissa esiintyvät ongelmat, jotka niinmuodoin jäävät myös tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Perusteellisin tutkimus kiellosta transformaatioteorian valossa on E. Klíman v. 1964 ilmestynyt artikkeli "Negation in English". Hänen jälkeensä merkittävimmät kannanotot asiaan ovat Ross (1967), R. Lakoff (1968, 1969) ja James M. Lindholm (1969), sekä R. Jackendoff (1969), jonka käsittelytapa tosin poikkeaa niin ratkaisevasti tässä esitetystä, että mainitsen artikkelin vain bibliografisista syistä.

¹ Kiellon moniaspektisuus on johtamassa runsaaseen tulokseen: tällä hetkellä on kolme tutkielmaa tekeillä sen eri puolista. A. Hakasen väitöskirjan teemana ovat epä-alkuiset ja ton-loppuiset adjektiivit I. Savijärven tutkiessa kieltosanan tehtäviä ja Silva Solan kieltöhakuisuutta. Tämä kirjoitus otettaan vain keskusteluaherättävänä reunahuomautuksena.

Kliinan mukaan lausenegeaatio johdetaan valinnaisesta kieltoelementistä, joka on lauseen konstituentti eli suoraan alkusymbolin S dominoima. Niinpä ensimmäinen sääntö, mikäli kieltö valitaan, olisi seuraava: $S \rightarrow (\text{Neg}) \text{ NP VP}$

Tämä kuitenkin mahdollistaisi molempien seuraavien lauseiden johtamisen samasta perusrivistä:

(1) Mikko ei ole onnellinen

(2) Mikko on onneton

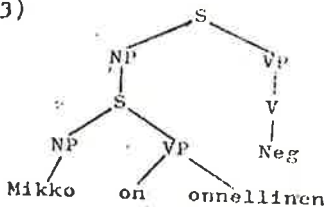
Ainoa ero lauseiden välillä olisi se, että jälkimmäisessä tapauksessa valinnainen transformaatio sääntö liittäm Neg-elementin adjektiivin. Mutta jos lähdetään sellaisesta kieliopin käsitteestä, että pintarakenteen lauseiden merkityserojen tulisi ilmetä jo syvyytterakenteesta eikä transformaatio sääntö voi muuttaa merkitystä², näiden lauseiden johtaminen samasta perusmuodosta ei ole hyväksyttävää. R. Lakoff³ on osoittanut seuraavalla esimerkkiparilla että Neg-elementillä todella on eri luonne näissä lauseissa. (3) on kieliopillisesti oikein, (4) ei:

(3) Mikko ei ole onnellinen, vaikka povari ennusti niin.

(4) *Mikko on onneton, vaikka povari ennusti niin.

Lauseseen (3) kieltö tulee sen ulkopuolelta, sen sijaan lauseessa (4) se ilmeisesti sisältyy lauseeseen.

(3)



² J. Katz & P. Postal (1964), s. 73-74.

³ R. Lakoff (1968), s. 108.

Mikä tämän lauseen "yläpuolella" oleva negaatio luonteeltaan sitten on, ei tässä yhteydessä ole ratkaisevaa. McCawley⁴ on esittänyt edelläkuvatun tapaisen diagramman, R. Lakoff taas esittää jonkinlaisen "kattolauseen" muotoa It S is $\begin{bmatrix} \text{so} \\ \text{Neg} \end{bmatrix}$, minkä syntaktista yksityiskohtaisuutta ei pitäne ottaa vakavasti. Neg siis voinee olla joko syntaktinen piirre tai mahdollisesti ns. abstrakti verbi (tästä käsitteestä enemmän edempänä).

Negaation seuraukset

Lausekielto aiheuttaa ns. piirteemuutoksia kiellonalaisen lauseen nominilausekkeissa (subjekti- ja objektilausekkeissa). Esimerkiksi tietyt indefiniittipronominit muuttuvat negatiivisella tunnukseella varustetuiksi:

(5) Minä jotakin - en nähnyt mitään

(6) Siellä oli joku - siellä ei ollut ketään

(7) Kävin jossakin - en käynyt missään

Samoin on laita joidenkin adverbien: jo - (ei) vielä; vielä - (ei) enää jne. Yhtä tuttu seikka on akkusatiiviobjektin muuttuminen partitiiviseksi kieltolauseessa:

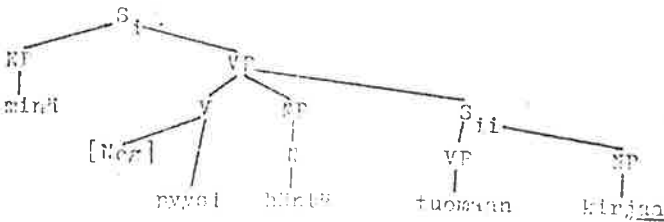
(8) Tapoin koiran - en tappanut koiraa.

On edelleen suomen kieliopista tuttua, että hallitsevan lauseen kieltäminen aiheuttaa piirteemuutoksen myös predikaattiverbille alistetussa sivulauseessa eli konstituenttilauseessa; esimerkiksi

(9) Minä en pyytänyt häntä tuomaan kirjaa.

⁴ McCawleyn esitelmä Turussa 14.11.1969 "Multiple Negations". On selvää, että kieltoelementti ei voi semanttisessa kuvauksessa olla samanluonteinen, esim. abstrakti verbi (vrt. edellä tapausta unhappy); jos halutaan siis puhua kiellosta kuin kiellosta, lienee abstrakteinta puhua piirteestä.

Tämän lauseen rakenne kuvataan seuraavasti⁵



SÄÄNTÖ 1

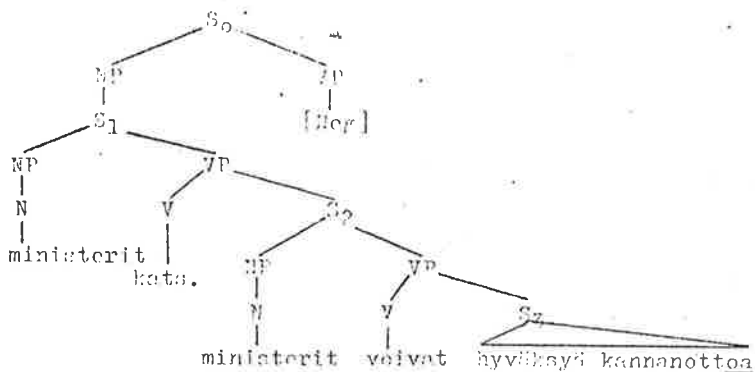
$X = [\text{neg}] - Y = [\text{neg}] - Z \Rightarrow \text{obl. } 1 - 2 - 3 - [4 \text{ part}] - 5$

SÄÄNTÖN 1 aakkoon loppukirjaimilla merkityt lauseen osat ovat variaabeleita⁶, joiden rajoituksia on syytä eritellä tarkemmin. Mikäli partitiivissännöille ei esitetä ehtoja, joiden vallitessa se soveltuu yhdyslauseissa, kaikki akkusatiiviobjektit partitiivistuvat automaattisesti em. säännön voimalla. Koska kuitenkin on niin, että partitiiviobjekti ei ole konstituenttिलाuseissa ainoa mahdollinen, on pyrittävä esittämään syy tapauksille, joissa tuo sääntö "ei mene läpi" eli kielto ei vaikutakaan objektin sijaan. Virkkeen pituus ei sinänsä vaikuta asiaan, kuten seuraavasta näkyy:

(10) Ministerit eivät katsoneet voivansa hyväksyä kannanotton.

⁵ Tässä derivaation vaiheessa on jo tapahtunut ns. negaation-lasku (Neg-lowering), jonka vuoksi neg on verbilausekkeessa.

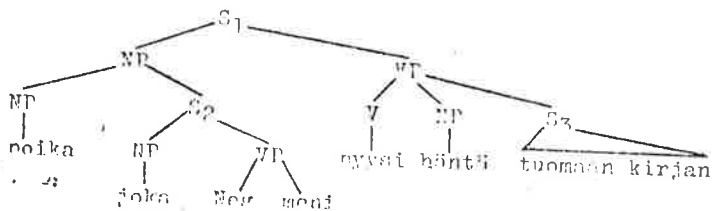
⁶ Ross (1967) on perusteellisimmin käsitellyt syntaktisen variaabelin käsitettä; idea on peräisin häneltä.



Piirteemuutoksen aiheuttavan vakioelementin ja sen noodin, jossa muutos tapahtuu, välillä vallitsee suhde, jota Ross on nimitänyt komentosuhteeksi (command). Tämä suhde määritellään seuraavasti: jokin noodi A komentaa noodia B mikäli kumpikaan ei dominoi toistaan ja mikäli B:tä dominoi ensimmäinen A:n yläpuolella oleva S-noodi. Edellisessä kaaviossa noodi Neg komentaa sitä noodia, jossa objektin sijaanmuutos tapahtuu, sillä S₀ dominoi koko derivaatiota.

Sen sijaan lauseessa

(11) Poika, joka ei mennyt, pyysi häntä tuomaan kirjan sääntö jää soveltumatta, koska negatiota dominoiva S₂ ei dominoi tuoda-verbin objektia:



Komentosuhte on erilainen kuin Kliman postuloima 'in construction with', joka edellytti, että negation oli sisällytettävä samaan peruslauseeseen kuin elementin, jonka piirrettä se muuttaa.

Piirteemuutoksen keskeytyminen

Yhdeksi esteeksi, joka keskeyttäisi piirteemuutoksen, Ross mainitsee objektina toimivan että-lauseen. Esim. venäjässä (12a) ja (12b) ovat mahdollisia,

(12 a) ja znal što on ljubil ženščinu

(12 b) ja ne znal što on eto sdelal

Mutta što -lauseista ei voida nostaa pois yhtä elementtiä relatiivistamiseksi tai kysyttäväksi; ei myöskään sen yksi jäsenen muuta piirrettä päälauseen kielteisyyden vaikutuksesta. Seuraavat lauseet ovat siis molemmat epäkieliopillisia:

(13 a) *vot ženščina kotoruju ja znal što on ljubil

(13 b) *ja ne znal što on etovo sdelal

Edellinen rajoitus pitäneen suomessakin paikkansa: lause

(14) *Mitä hattua uskoit, ettei hän koskaan käyttänyt? lienee kielenvastainen; mutta kuinka on piirteemuutossäännön laita?

Tarkastelkaamme seuraavia esimerkkilauseita.

(15) Oppilaat eivät hyväksy (sitä), että professorit tekevät lakon

a ehdota
luota siihen
valita (sitä)
kadu

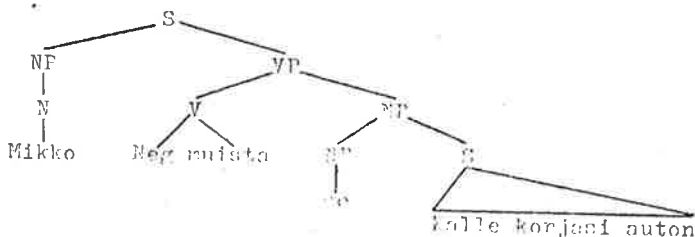
b Mikko ei muistanut, että Kalle korjasi auton
tahdo korjaa
pyytänyt korjaisi

c En huomannut, että hän rikkoi ikkunan
ajatellut, että hän on ostanut auton
pelkää että hän rikkoo ikkunan

d Mikko ei tiedä, että Kalle osti auton
käsitä
usko

d₂ Mikko ei sanonut/myöntänyt, että Kalle osti auton
En luule, että hän rikkoi ikkunan
vähitellen
kuvittele

Kaikissa näissä ryhmissä että-lause pysäyttää partitiivistamis-
säännön etenemisen, koska rakenne on seuraava:



Sen johto laadittu osuusosaltuan näin:

S → NP VP

VP → V (NP)

NP → NP (S)

Millä tavalla että-lauseen että-lauseen taotos esiintyy,

että-konjunktion liites lausuttu seuraavasti:

SAIRTA 2

X - se - # - S - # - Y ⇒ 1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6
 1 2 3 4 5 6

Ross⁷ väittää rajoitukseksi vaadittavan sellainen kompleksin NP, jossa vasen haara sisältäisi leksikaalisen nominin, eikä pelkkää (valinnaista) pronominia. Siis olisi postuloitava jokin sellainen "abstrakti substantiivi" kuin välite, seikka tms., ennen kuin rajoitus toteutuisi. Sellaisen postuloiminen esim. ryhmän c lauseisiin ei mielestäni ole semanttisesti sopivaa. Tässä vaiheessa näyttää selitysperustaksi riittävän edellä kuvattu rakenne, johon siis pätee muitakin rajoituksia - esim. se, että yhtä että-lauseen elementtiä ei voi nostaa ulos lauseesta:

(16) *Minkä auton Mikko ei muista että Kalle korjasi?

⁷ (1967), s. 66.

Edellä olevat lauseet on ryhmitelty sen perusteella, millaisia lauseenvastikkeita niiden predikaattiverbit voivat että-lauseen sijaan saada. Koska kaikki verbit voivat saada objektikseen että-lauseen, sitä voidaan pitää perusmuotona. Sen sijaan on syytä kuhunkin verbialakategoriaan merkitä⁸, mitkä lauseenvastikkeet ne voivat objektikseen saada.

Edellä mainituista ryhmistä a käsittää sellaisia verbejä, jotka eivät voi saada lauseenvastikkeita, joten niitä ei tässä yhteydessä käsitellä pitempään. Muissa ryhmissä 1. ja 2. partitiivista muodostettu vastike on mahdollinen, ja tällöin myös partitiivinominaasientö vaikuttaa, kuten käy ilmi seuraavista esimerkeistä:

b Mikko ei {muistanut Kallen korjanneen autoa
 {tahtonut korjaavan
 {pyytänyt Kallea korjaamaan⁹

c En {huomannut hänen rikkoneen ikkunaa
 {ajatellut hänen ostavan autoa
 {pelkää hänen rikkovan ikkunaa

d Mikko ei {tiedä Kallen ostaneen autoa
 {käsitä
 {usko

d₂ Mikko ei myöntänyt Kallen ostaneen autoa
 En väitä hänen rikkoneen ikkunaa
 luule

⁸ Merkitseminen (marking) tarkoittaa sitä, että jos kyseessä on transformaatioääntö, joka ei ole yleispätevä, vaan "katettu" (governed) eli tietystä sanastokategoriasta riippuvainen, ne sanat, joihin sääntö soveltuu, merkitään leksikossa tunnusmerkillä; tämä aiheuttaa ao. säännön soveltumisen sanan esiintyessä jossakin lauserakenteessa, joka muutoin täyttää säännön soveltumisedellytykset. Käsite "rule governing" on peräisin G. Lakoffilta.

⁹ Infinitiivin käyttö partitiivin sijasta ei vaikuta esillä olevaan periaatteeseen.

Tämä selittyy, kun tarkastellaan seuraavaa lauseenvastikesääntöä, jota tässä tapauksessa täytyy edeltää se-elementin poisotossääntö. Tämä sääntö on tietyin ehdoin optionaalinen että-lauseen edellä (tiedän, että hän tuli - tiedän sen, että hän tuli), mutta lauseenvastikesääntöön soveltuessa se on pakollinen:

SÄÄNTÖ 3

$$X - \text{että} - NP - VP - Y \Rightarrow 1 - \emptyset - [{}^3_{+gen}] - [{}^4_{+nsp}] - 5$$

Tämän sääntöön jälkeen ei ole enää olemassa [NP (S)]_{NP} -rakennetta, joka estäisi partitiivistumista tapahtumasta.

Tässä yhteydessä voisi mainita erään esiin tulevan semanttisen seikan, jonka kuvaaminen lienee hankalaa. Ryhmä d:n verbit saavat normaalin partitiivirakenteen myös silloin, kun konstituentti- ja matriisilauseen subjektit ovat identtiset (En usko ostavani autoa). Ryhmä b sen sijaan saa tällöin infinitiivirakenteen (Mikko ei muistanut korjata autoa), mikä ilmeisestikin on merkittävä näiden verbien leksikaaliseen kuvaukseen. Mutta ryhmän c verbit¹⁰ voivat saman subjektin ollessa kyseessä saada sekä partitiivirakenteen että infinitiivin objektikseen. Näiden rakenteiden merkitykset eivät kuitenkaan ole identtiset, mikä huomataan seuraavasta. Jokaisesta lauseparista toiselle sopiva jatko on kielenvastainen sen parille:

(17) En huomannut rikkovani lautasta, ⁺vaan jätin sen ehjäksi.

En huomannut rikkoa lautasta, vaan jätin sen ehjäksi.

En pelkäi ostavani autoa, koska haluan ensin pesukoneen.

En pelkää ostaa autoa, ⁺koska haluan ensin pesukoneen.

¹⁰ Tämän tapaan verbien omittamisesta syntaktisesta käyttäytymisestä ks. Karttunen (1967).

En ymmärrä tekeväni virhettä, vaikka opettaja väittää niin,

En ymmärrä tehdä virhettä, ⁺vaikka opettaja väittää niin.

Mikäli infinitiivirakenne johdettaisiin että-lauseesta, on hyväksyttävä se oletus, että transformaatiot voivat vaikuttaa merkitykseen. Mikäli taas pidämme kiinni siitä, että semanttisten erojen on käytävä ilmi jo syvärakenteesta, lauseelle

en huomannut rikkoa lautasta

on postuloitava toisenlainen syvästrukturaali, mahdollisesti sellainen, johon että-liitosta ei tulekaan. Tämän jälkeen infinitiivi absorboi sitä edeltävän verbin itseensä, jolloin kielto vaikuttaa tähän sanaliittoon kokonaisuutena eikä enää hallitsevan lauseen predikaattiin. Kuinka tämä abstrahointi on kuvattavissa, ratkennee modaaliverbien kuvausten yhteydessä.¹¹

Akkusatiivi mahdollinen partisiippirakenteessa

Tarkkaavainen lukija lienee huomannut, että olen hieman

yksinkertaistanut tosiasioita. On nimittäin täysin mahdollista käyttää akkusatiiviobjektiakin em. rakenteissa.

Esim. b Mikko ei muistanut Kallen korjanneen auton.
tahtonut korjaavan

c Mikko ei huomannut rikkoneensa ikkunan.
En ajatellut hänen ostavan auton.

d. Mikko ei tiedä Kallen ostaneen auton.
käsitä

d₂ Mikko ei myöntänyt Kallen ostaneen auton.
En väitä hänen rikkoneen ikkunan.

Tapahtuminen on ilmeisen varmaa, mutta sen tietäminen, huomaaminen tai kuuleminen vain kielletään. Huomattakoon esim. seuraavat

¹¹ vrt. Siro (1967)

lauseet

(18) En kuullut Kallen korjanneen auton

En kuullut hänen päästävän kirkaisun.

Tosiasia on saatu muuta tietä selville, kuuleminen kielletään.

Sen sijaan seuraavissa lauseissa asian todellinen laita jää avoimeksi: sen ei kielletä tapahtuneen, mutta asiaa ei esitetä varmanakaan.¹²

(19) En kuullut Kallen korjanneen autoa

En kuullut hänen päästävän kirkaisua.

Onko tästä nyt pääteltävä että edellä esittämäni sääntö 3 on virheellinen? Väittäisin, että näin ei ole tarvetta tehdä. Jos oletamme sääntöön sisältyvän kaksi poisto-transformaatiota, se-elementin ja että-konjunktion, voimme edellyttää, että edellinen ei olekaan pakollinen partisiippiirakenteen edellä kuin presupposition puuttuessa. Jos pelkkä että-poisto tapahtuu, meillä on rakenne

X - se - NP+gen - VP+psp - Y

ja koska se palautuu noodiin NP, emme vielä ole päässeet eroon rakenteesta [NP (S)]_{NP}.

Jos tähän rakenteeseen sovelletaan partitiivistamisääntöä, se-morfeemi muuttuu muotoon sitä, mutta konstituenttilauselle ei tapahdu mitään. Mikäli halutaan, että olisi olemassa vain yksi se-elementin poisto, sääntöjen järjestystä on vaikea saada kiinteäksi: jos se poistetaan ennen neg-part -sääntöä, saadaan partitiiviobjekti, jos sen jälkeen, saadaan akkusatiiviobjekti sivulauseeseen.

¹² Pred.-verbien erilaisista presuppositioista ovat ensinnä kirjoittaneet Kiparsky & Kiparsky (1967).

Kiellonnosto

Seuraavissa esimerkeissä (20) partitiivi on objektilauseessa vastoin sitä, mitä aikaisemmin on esitetty.

(20) En usko, että tämä välikohtaus aiheuttaa sotaa.

En luule, että hän rikkoi ikkunaa.

(21) Isä ei sanonut poikien tulevan.

En usko tehneeni mitään väärin.

Talo ei kuulu vielä olevan valmis.

Lauseet (20) tuntuvat poikkeuksilta, mutta ryhmä (21) paljastaa, mistä on kyse: itse asiassa lauseissa ei kielletä uskomista, luulemista, sanomista tai kuulumista, vaan objektilauseen sisältö. Hyvä argumentti on seuraava Lindholmin esittämä lause, joka osoittaa, että kiellon alkuperäiseksi sijainniksi on oletettava sivulause:¹³

(22) En usko, että Pekka on maksanut verojaan, ja Liisa on varma siitä.

Pronomini siitä viittaa luonnollisesti siihen, että Pekka ei ole maksanut verojaan. Kielto olisi siis aiheuttanut objektin, partitiivistumisen ennen nousuaan ylempäs: mikäli postuloidaan kiellonnostosääntö, sen on oletettava olevan perin myöhäinen. Se on myös ns. vähäsääntö (minor rule), joka soveltuu vain muutamain luulemista, sanomista tarkoitaviin verbeihin, jotka on

¹³ Neg-transportation tai neg-raising, ks. R. Lakoff (1968, 1969), J. Lindholm (1969). Tämä sääntö on esitetty vastaehtotukseksi Kliman neg-absorption-säännölle, jonka pohjaksi Klima postuloi kiellon sekä matriisi- että konstituentilauseeseen ja käsitti lopputuloksen johtuvan hallitsevan lauseen kiellon absorboivasta vaikutuksesta.

merkittävä sen mukaisesti sanastossa. Siispä lause

Isä ei huomannut poikien lähtevän

ei ole alkujaan sama lause kuin

Isä huomasi, että pojat eivät lähde

koska huomata-verbi ei kuulu tässä tarkoitettujen joukkoon.

Että-rakenteiden yhteydessä sääntö on valinnainen, sen sijaan partitiivirakenteiden yhteydessä se on pakollinen:

SÄNTÖ 4 X - " [1] [2] [3] [4] [5] [6] [7] Y

1 2 3 4 5 6 7

1 2 3 4 5 6 7

... (sääntö on valinnainen)

Ero konstitutiivilauseesta lähtöisin olevan ja matriisilauseesta peräisin olevan kiellon välillä käy hyvin ilmi seuraavasta lauseparista

(23) Pekka ei luullut Maijan lähtevän enää huomenna

Pekka ei luullut Maijan lähtevän vielä huomenna.

Jossakin esimerkkinä esiintynyt lause "En usko, että tämä välikohtaus saattaa heidät sotaan" on ristiriidassa kaiken edellä esitetyn kanssa. Väittäisin sitä virheelliseksi.

Muita komentoa rajoittavia rakenteita

Tarkastelkaamme vielä seuraavia kielioppeissa ja kieltoa käsittelevissä artikkeleissa esiintyviä lauseita.

(24) Unkarin urheiluliitto on tiedustellut Suomen ul:ta mahdollisuutta järjestää maaottelu.

Tällainen mahdollisuus ei puolusta laiminlyöntiä jättää tapaus ilmoittamatta.

Ei luotettu hallituksen haluan saada rauha säilymään.

Ilman ohjausta ei voi omaksua kykyä ilmaista luonnollisella hännpainolla joku pieni kysymys.

Maaherralta ei tullut määräystä peruuttaa huuto-kauppa.

(25) Hänelle ei myönnetty oikeutta suorittaa tutkintoja.

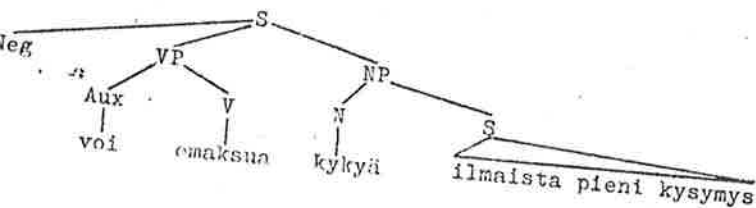
Emme ole saaneet kokoon varoja korjata taloa.

Hallituksella ei ole mahdollisuutta saada aikaan rauhaa.

Minulla ei ollut tilaisuutta tavata häntä.

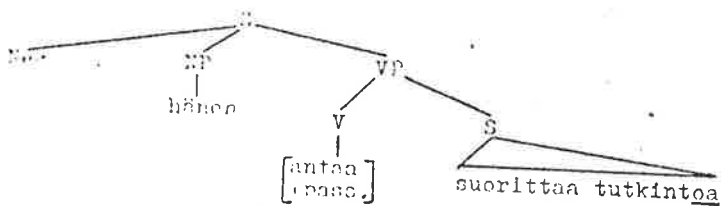
Ohjelmaneuvosto ei pyytänyt lupaa saada radioida istuntona.

Ikolan¹⁴ esittämän käsityksen mukaan infinitiivirakenteen objektin partitiivisuus riippuu siitä, muodostaako se substantiivi jonka määreenä infinitiivi on, lauseen predikaatin kanssa "läheisesti yhteen kuuluvan kokonaisuuden". Voiko tätä formuloida kaavamaiseksi säännöksi? Ryhmän (24) infinitiivirakente on hallitsevan lauseen objektin tai muun predikaatin määreen attribuuttina:



Siinä on tuttu [NP (S)]_{NP} -rakenne, jonka läpi ei sääntö mene. Objektin akkusatiivi- tai nominatiivimuoto määräytyy taas toisilla, tätä varhaisemmilla säännöillä.¹⁵

Mutta kuinka olisi selitettävä jälkimmäisen ryhmän samantapaiset attribuuttirakenteet? Kuten Ikola huomauttaa, yhden transitiviverbin sijasta esiintyy sama semanttinen informaatio kahteen leksikaaliseen elementtiin, transitivi- verbiin ja sen objektiin jakautuneena, ja objektilause toimii ikään kuin predikaattiverbi olisi yhtenä: hänelle ei myönnetty oikeutta - hänen ei annettu suorittaa tutkintoa.



Samalla tavoin osoittaa halua - haluta
 jkulla on tilaisuus - voida
 pyytää lupa saada - pyytää saada
 olla mahdollisuus - voida

Poikkeuksen muodostaa ryhmän (25) toinen lause, joka voi selittyä objektin partiaalisuuden avulla. Mikäli todellisia vastaeimerkkejä olisi, sääntöä pitäisi muuttaa. Mutta miten voidaan tuo ilmausten syntaktis-semanttinen ekvivalenssi osoittaa? Yksi mahdollinen ratkaisu olisi, että syvästruktuurissa näillä elementillä olisi samanlainen semanttinen kuvaus, ja jokin myöhäinen leksikaalinen sääntö sijoittaisi V+NP -rakenteen vasta piirteemuutossääntöjen jälkeen V:n kohdalle. Tämä edellyttäisi sellaista teoreettista kantaa, että leksika-

¹⁵ Tähän monisteeseen sisältyvä Nuutisen artikkeli.

lisiä sijoitusmuutoksia voi olla eri kohdissa derivaatiota¹⁶, eivätkä ne kaikki asettuisi samaan vaiheeseen. Tällaisten parafrasisien syntaktisesta käyttäytymisestä olisi tehtävä tarkempi selko, semminkin kun ne ovat nominalismityylin mukana yleistymissä.

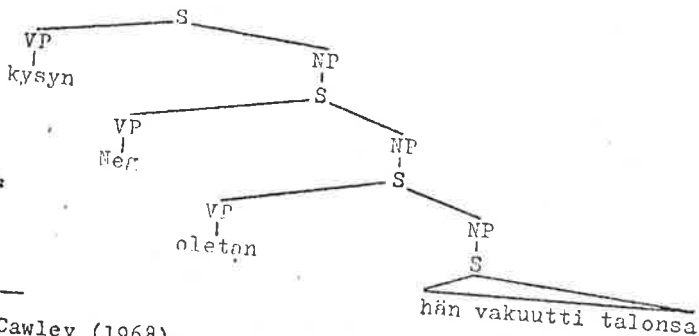
Eikö tehdä suuri kalamatka?

Merkitykseltään myönteisissä mutta kieltoverbin sisältävissä kysymyksissä esiintyy tunnetusti joskus objekti akkusatiivissa. Niinpä lauseilla (26) ja (27) on erilainen johto, ja vain jälkimmäinen on varsinainen negaatio:

(26) Eikö hän vakuuttanut(kin) talonsa?

(27) Eikö hän vakuuttanut(kaan) taloaan?

Edellisen parafrasisiksi sopisi: "Oletan, että hän vakuutti talonsa; kysyn vain varmistaakseni asian". Jälkimmäisen taas: "Hän ei siis vakuuttanutkaan taloaan, vaikka luulin niin". Jälkimmäinenkin poikkeaa normaalikiellosta sikäli, että on postuloitava abstrakti¹⁷ olettaa-verbi joka kielletään, eikä itse tapahtumaa:

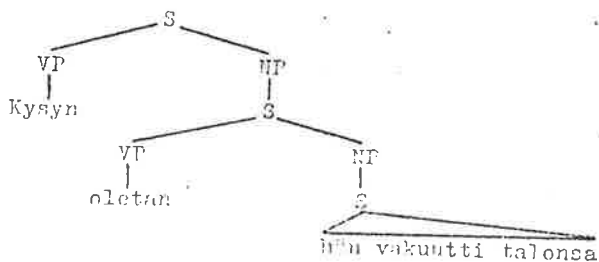


¹⁶ McCawley (1968).

¹⁷ Ns. abstraktin syntaksin edustajat (Lakoff, Ross) tarkoittavat abstraktilla verbillä vailla leksikaalista reaalistumismahdollisuutta olevaa tav. performatiiviverbiä, jollaisten objekteina muuten syntaktisesti selittämättömästi käytettyvät lauseet esiintyvät.

(26) sen sijaan johdettaisiin samasta perustana olevasta muodosta kuin (28)

(28) Hänhän vakuutti talonsa?



Leksikaalisen ei-aineksen tuominen pintarakenteeseen on jonkin myönteisen idiomaattisen säännön tehtävä. Mutta kysymykset antavat omat lukunsa.

Negatiivi ja pintarakenne

Visainen ja tämän kirjoituksen ulkopuolelle jäävä kysymys on kiellon kohde ja kiellon suhde emfaasiin: siis eron kuvaaminen seuraavien lauseiden välillä

En anna kirjaa Maijalle

En anna Maijalle kirjaa

Lausepari osoittaa, miten lausepainollinen sana vetää kiellon puoleensa: juuri tämälntapaisia eroja on vaikea juontaa syvyydestä saakka. Sama pätee lauseisiin kuten "Kaikiata/mistään vaimoni tekemistä veloista en vastaa", eli kiellon ja kvantorin suhteeseen. Vaikka en usko näiden kysymysten¹⁸ ratkaisun vaikuttavan tässä kaavailtuihin kuvausratkaisuihin, uskon, että ne tuovat painavan lisän sille rintamalle, joka pyrkii horjuttamaan absoluuttisen eron tekemistä semanttisen syvärakenteen ja formanlisten operaatioiden luoman pintarakenteen välille - merkitys kuuluu kaikille tasoille.

¹⁸ ks. kuitenkin Jackendoff (1969)

KIRJALLISUUTTA

- Austin, J.L. (1962) How to do things with words
- Denison, N. (1957) The partitive in Finnish. Suom. Tiedeakat.
toimituksia B - 108
- Ikola, O. (1961) Lauseopin kysymyksiä. Tietolipas 26 SKS
- Jackendoff, R.S. (1969) An Interpretive theory of negation,
Foundations of Lge Vol. 5 No 2
- Karttunen, L. (1969) A-verbs and B-verbs. Moniste
- Katz & Postal (1964) An integrated theory of linguistic de-
scriptions MIT Press
- Kiparsky & Kiparsky (1967) FACT, moniste - ilm. Bierwisch &
Heidolph (toim.) Recent advances in Linguistics
- Klima, E. (1964) Negation in English, teoksessa Katz-Fodor
(toim.) The structure of language, Prentice Hall
- Lakoff, G. (1965) On the nature of syntactic irregularity
Report No NSF - 16, Cambridge, Mass.
- Lakoff, R. (1968) Abstract syntax and Latin complementation
MIT research monogr. 49
- (1969) A syntactic argument for negative transportation,
5th regional meeting of the Chicago Lgste Society
- Langacker, R. (1966) Pronominalization and the chain of command,
ilm. 1969 teoksessa Modern studies in English, toim.
Reibel & Schane, Prentice Hall
- Lindholm, J.M. (1969) Neg-raising and sentence pronominali-
zation; 5th regional meeting...
- McCawley, J.D. (1968) Semantic representation: 4th regional
meeting

Penttilä, A. (1957) Suomen kielioppi

Ross, J. (1967) Constraints on Variables in Syntax. Julkaisu-
maton väitöskirja, MIT

Sadeniemi, M. (1960) Kielenkäytön kysymyksiä, Tietolipas 18,
SKS

Siro, P. (1967) Kielteisten verbinmuotojen syntaktinen kompo-
nentti. Kauko Kyyrön juhlakirja.